

Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai projekts

**Rīga
2010.gada novembris**

Satura rādītājs

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi.....	3
Ievads.....	4
1. Vidējā termiņa makroekonomiskais scenārijs	6
2. Galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un reformu virzieni	8
2.1. Pārmērīgā budžeta deficīta samazināšana.....	9
2.2. Labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības	10
2.3. Sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicinot tirgojamo nozaru attīstību un ceļot produktivitāti	12
2.4. Strukturālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām	13
2.5. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana ar mērķi atbalstīt produktīvās investīcijas	14
3. Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020.gadam „ES 2020” stratēģijas kontekstā.....	17
3.1. Nodarbinātības līmeņa mērķis	18
3.2. Ieguldījumu pētniecībā un attīstībā (R&D) palielināšanas mērķis	19
3.3. Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvara palielināšanas mērķis.....	20
3.4. Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvara samazināšanas mērķis.....	21
3.5. Nabadzības līmeņa samazināšanas mērķis	21
3.6. Energoefektivitātes palielināšanas mērķis	22
3.7. Atjaunojamo energoresursu īpatsvara palielināšanas mērķis	23
3.8. Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju samazināšanas mērķis	25

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi

AER	Atjaunojamie energoresursi		
ADTP	Aktīvā darba tirgus politika	LBAS	Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība
ANO	Apvienoto Nāciju organizācija	LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
ĀM	Ārlietu ministrija	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
CO ₂	Oglekļa dioksīds	LHZZ	Latvijas Hipotēku un zemes banka
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
ECOFIN	ES Ekonomisko un finanšu jautājumu padome	LM	Labklājības ministrija
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona	LR	Latvijas Republika
EK	Eiropas Kopiena	MK	Ministru kabinets
EKS	Eiropas kontu sistēma	Mt	Megatonnas
EM	Ekonomikas ministrija	Mtoe	Megatonnas naftas ekvivalenta
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds	MVU	Mazie un vidējie uzņēmumi
ES	Eiropas Savienība	N/a	Nav datu/informācijas
ESF	Eiropas Sociālais fonds	NRP	Nacionālā reformu programma
ETS	Emisijas kvotu tirdzniecības sistēma	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
Eurostat	ES statistikas birojs	NVS	Neatkarīgo Valstu Savienība
FKTK	Finanšu un Kapitāla tirgus komisija	R&D	Pētniecība un attīstība (<i>Research and Development</i>)
FM	Finanšu ministrija	RAPLM	Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	SEG	Siltumnīcefekta gāzes
IKP	Iekšzemes kopprodukts	SM	Satiksmes ministrija
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
IUB	Iepirkumu uzraudzības birojs	TEN-T	Trans-Eiropas transporta tīkls
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija	TM	Tieslietu ministrija
ĪADT	Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas	VAS	Valsts akciju sabiedrība
KF	Kohēzijas fonds	VDI	Valsts darba inspekcija
KM	Kultūras ministrija	VidM	Vides ministrija
KP	Kohēzijas politika	VK	Valsts kanceleja
Ktoe	Kilotonnas naftas ekvivalenta	VPA	Vienas pieturas aģentūra
kWh	Kilovati stundā	ZM	Zemkopības ministrija

Ievads

Atbilstoši Līguma par Eiropas Savienības darbību 121.pantam un 148.pantam, 2010.gada 17.jūnija Eiropadomes secinājumiem¹, Eiropas Komisijas prasībām attiecībā uz Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) dalībvalstu nacionālo reformu programmu sagatavošanu² Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi iesniegšanai Eiropas Komisijā *Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai projektu* (turpmāk tekstā – NRP projekts). Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai gala versija tiks iesniegta Eiropas Komisijai līdz 2011.gada aprīļa beigām.

Balstoties uz ES *Integrētajām vadlīnijām*³, nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai ir jāizstrādā un jāiesniedz Eiropas Komisijai visām ES dalībvalstīm. Tajās ES dalībvalstīm ir jāatspoguļo politikas virzieni un pasākumi „ES 2020” stratēģijas⁴ ieviešanā.

Nacionālo reformu programmu gala versijas ES dalībvalstīm ir jāiesniedz Eiropas Komisijā vienlaicīgi ar *Stabilitātes un Konverģences programmām* līdz 2011.gada aprīļa beigām. Abas programmas, saskaņā ar Līgumu par ES darbību, ir ES līmeņa ekonomiskās politikas koordinācijas un uzraudzības instrumenta sastāvdaļa (tā saucamā *Eiropas Semestra*⁵ ietvaros). ES līmenī tiks veikta abu programmu daudzpusējā uzraudzība (*multilateral surveillance*), balstoties uz kuru Eiropas Komisijai ir tiesības izteikt brīdinājumu (*policy warning*), ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES Integrētajām vadlīnijām un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta.

Atbilstoši Eiropas Komisijas aicinājumam⁶, ES dalībvalstu NRP projektos, kas ir iesniedzami Eiropas Komisijai līdz 2010.gada 12.novembrim, ir jāatspoguļo vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, ES dalībvalsts makro-strukturālie izaicinājumi/šķēršļi (*bottlenecks*) un galvenie, neatliekamie un izšķirošie pasākumi to novēršanai, kā arī ES dalībvalsts kvantitatīvie mērķi 2020.gadam.

Latvijas NRP projektā ir aprakstīts vidējā termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un reformu virzieni, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020.gadam „ES 2020” stratēģijas kontekstā un galvenie politikas virzieni to sasniegšanai.

Latvijas NRP projekts, no vienas puses, balstās uz Integrētajām vadlīnijām un Eiropas Komisijas prasībām attiecībā uz ES dalībvalstu NRP sagatavošanu, taču, no otras puses, tajā ir ņemtas vērā arī Latvijas nacionālās prioritātes un mērķi, kas ir noteikti citos Latvijas politikas plānošanas dokumentos, piemēram, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „*Latvija 2030*”⁷, kā arī Latvijas stratēģiskās attīstības plānā 2010.-2013.gadam⁸. Papildus tam, Latvijas NRP ir cieši saistīta ar *Latvijas Konverģences programmu*, un abas programmas, kā jau tika minēts, tiks iesniegtas Eiropas Komisijai vienlaicīgi līdz 2011.gada aprīļa beigām.

Latvijas NRP projektu sagatavoja Ekonomikas ministrija, kas ir atbildīga par „ES 2020” stratēģijas koordināciju Latvijā, sadarbībā ar Ārlietu ministriju, Finanšu ministriju, Izglītības

¹ European Council conclusions, EUCO 13/10, 17.06.2010, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/115346.pdf>

² Eiropas Komisijas Ģenerālsekretariāta vēstule ES dalībvalstīm par prasībām attiecībā uz ES dalībvalstu NRP sagatavošanu, SG/D1/SW/cf ARES (2010), 22.09.2010.

³ „Europe 2020: Integrated guidelines for the economic and employment policies of the Member States”, 06.05.2010., <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/Brochure%20Integrated%20Guidelines.pdf>

⁴ Eiropas Komisijas komunikācija „Eiropa 2020 – Eiropas stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei”, COM(2010)2020, 2010.gada 3.marts, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

⁵ Enhancing economic policy coordination for stability, growth and jobs – Tools for stronger EU economic governance, European Commission, COM(2010)367/2, 30.06.2010.

⁶ Eiropas Komisijas Ģenerālsekretariāta vēstule ES dalībvalstīm par „ES 2020” stratēģijas tālāko virzību un ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu projektu sagatavošanu, SG/D1/MS/ca ARES (2010) 429231, 15.07.2010.

⁷ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

⁸ Latvijas stratēģiskās attīstības plāns 2010.-2013.gadam, <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3338>

un zinātnes ministriju, Kultūras ministriju, Labklājības ministriju, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministriju, Satiksmes ministriju, Tieslietu ministriju, Veselības ministriju, Vides ministriju, Zemkopības ministriju, Valsts kanceleju, Latvijas Banku, Finanšu un kapitāla tirgus komisiju. Latvijas NRP projekts tika saskaņots ar Saeimu, sociālajiem partneriem (Latvijas Darba devēju konfederāciju un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību), kā arī nevalstiskajām organizācijām (Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru, Latvijas Pašvaldību savienību, Latvijas Pilsonisko aliansi).

Jāatzīmē, ka jautājumi, kas ir saistīti ar „ES 2020” stratēģiju un Latvijas NRP projekta sagatavošanu tika vairakkārt skatīti:

- Ministru kabinetā (par „ES 2020” stratēģiju – 2010.gada 15.martā; par Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem „ES 2020” stratēģijas kontekstā – 2010.gada 5.maijā un 2010.gada 30.septembrī; par Integrētām vadlīnijām – 2010.gada 17.maijā un 2010.gada 7.jūnijā; par Latvijas gatavošanos divpusējam dialogam ar Eiropas Komisiju – 2010.gada 24.augustā un 2010.gada 30.septembrī);
- Saeimā (par Latvijas nacionālās pozīcijas par „ES 2020” stratēģiju – 2010.gada 12.martā; par Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem „ES 2020” stratēģijas kontekstā – 2010.gada 5.maijā; par Integrētām vadlīnijām – 2010.gada 14.maijā un 2010.gada 4.jūnijā; par „ES 2020” stratēģijas virzības gaitu un Latvijas NRP projekta sagatavošanu – 2010.gada 28.septembrī; par Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai projektu – 2010.gada 12.novembrī);
- starpministriju sanāksmēs, kurās piedalījās arī sociālo partneru un nevalstisko organizāciju pārstāvji;
- tikšanās reizēs ar Eiropas Komisijas pārstāvjiem (2010.gada 6.maijā un 5.oktobrī divpusējā dialoga ietvaros un 2010.gada 18.oktobrī Eiropas Komisijas vizītes laikā Latvijā).

Visa skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Centrālās statistikas pārvaldes vai ES statistikas biroja (*Eurostat*).

1. Vidējā termiņa makroekonomiskais scenārijs

Latvijas integrācija ES kopumā pozitīvi ietekmēja ekonomisko attīstību – kopš 2004.gada Latvijas ekonomikas pieauguma tempi bija visstraujākie ES, tomēr izaugsme nebija ilgtspējīga. Līdz ar straujo izaugsmi izveidojās un padziļinājās Latvijas ekonomikas ārējā nesabalansētība (liels maksājumu bilances tekošā konta deficīts) un iekšējā nesabalansētība (augsta inflācija). Tekošā konta nesabalansētību pamatā ietekmēja iekšējā pieprasījuma straujais pieaugums, ko nodrošināja kredītu ekspansija, t.i., apjomīgu ārvalstu finanšu plūsmu ienākšana ekonomikā. Galvenā ekonomikas problēma šajā laikā bija ražošanas sektora zemā konkurētspēja šo plūsmu piesaistē.

Pasaules finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot finanšu ieplūdei, notika straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums, kas attiecīgi samazināja ekonomiskās aktivitātes. Latvijas ekonomika nonāca dziļā recesijā – krīzes laikā IKP ir samazinājies par ¼ daļu. Iepriekšējo gadu straujā izaugsme deva ļoti īslaicīgu uzlabojumu Latvijas iedzīvotāju dzīves līmeņa tuvināšanās procesā attiecībā pret attīstīto ES dalībvalstu līmeni. Krīzes rezultātā Latvija ir atgriezusies 2005.gada līmenī. Savukārt nodarbinātības samazinājums ir daudz lielāks. Bezdarba līmenis 2009.gadā bija atbilstošs 1995.gada līmenim, kā arī ir pieaudzis nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits.

Krīzes ietekmē valstī ir notikušas nozīmīgas makroekonomiskās korekcijas. Ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kurā, pateicoties ārējā kapitāla pieplūdim, strauji palielinājās iekšējais pieprasījums. Pašlaik notiek pāreja uz ilgtspējīgu ekonomikas modeli, kurā galvenais dzinējspēks būs eksports. Pirmie apliecinājumi tam ir saistīti ar diezgan ievērojamu eksporta palielinājumu, kā arī apstrādes rūpniecības izlaides pieaugumu.

1.tabula

Makroekonomiskais scenārijs vidējam termiņam

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. latu	12640,3	13136,5	13806,4	14562,3	15441,5	16414,3
pieaugums faktiskajās cenās, %	-3,4	3,9	5,1	5,5	6,0	6,3
pieaugums salīdzināmās cenās, %	-0,4	3,3	4,0	3,9	4,0	4,2
IKP deflators (gads pret gadu), %	-3,0	0,6	1,0	1,5	2,0	2,0
Patēriņa cenu indekss (gads pret gadu), %	-1,2	1,1	1,5	2,0	2,2	2,2
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju	940,2	951,4	963,4	978,9	992,8	1006,9
Darba meklētāju īpatsvars, % no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem (15-74 gadu vecuma grupā)	19,1	17,1	15,5	13,9	12,3	10,8
Preču un pakalpojumu eksports, milj. latu	6812,9	7291,7	7772,4	8270,9	8796,7	9298,1
pieaugums salīdzināmās cenās, %	9,2	6,4	5,5	5,4	5,3	5,7
Preču un pakalpojumu imports, milj. latu	6888,9	7395,9	7914,5	8497,1	9120,4	9676,7
pieaugums salīdzināmās cenās, %	10,2	6,7	6,0	6,3	6,3	6,1

Galvenie pieņēmumi vidēja termiņa makroekonomiskajam scenārijam ir šādi:

- Latvijas ekonomika zemāko punktu sasniedza 2009.gada 1.ceturksnī. 2010.gada 1. un 2.ceturksnī jau bija IKP pieaugums (pret iepriekšējo ceturksni pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Makroekonomiskās attīstības scenārijs paredz, ka arī turpmākos ceturkšņos sekos mērena izaugsme, lai gan kopējais IKP 2010.gadā vēl būs mazāks salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Savukārt 2011.gadā tiek prognozēta jau pozitīva izaugsme gada griezumā;

- eksports būs galvenais ekonomiskās izaugsmes virzītājspēks 2010. un 2011.gadā, savukārt iekšējā patēriņa pieaugums būs vājš, ko ietekmēs joprojām augstais bezdarba un zemo algu līmenis, kā arī augstais mājsaimniecību parāda līmenis un gaidāmie budžeta konsolidācijas pasākumi. Arī vidējā termiņā ārējās tirdzniecības stimuls kopējā izaugsmē nemazināsies, kā arī savu ieguldījumu dos arī iekšējā pieprasījuma palielinājums;
- 2010. un 2011.gadā būtisku ieguldījumu izaugsmē sniegs uz eksportu vērstās nozares, galvenokārt apstrādes rūpniecība un transporta pakalpojumi. Šo nozaru izaugsme tikai nelielā apjomā nodrošinās nodarbinātības pieaugumu, kas atpaliks no IKP izaugsmes tempa. Vidējā termiņā nodarbinātības pieaugums nebūs straujš, jo izaugsmi daļēji nodrošinās produktivitātes pieaugums, kas būs svarīgs uzņēmēju konkurētspējas nosacījums;
- ekonomiskā izaugsme vidējā termiņā būs ar mērenu inflācijas līmeni, kas raksturīgs sabalansētai izaugsmei. Scenārija ietvaros netiek prognozētas būtiskas izmaiņas pasaules energoresursu un izejvielu cenu līmeņos, salīdzinot ar 2010.gada vidu;
- vidējā termiņā tiek prognozēts, ka algu izmaiņas lielā mērā noteiks produktivitātes pieaugums tirgojamās (t.i. uz eksportu vērstās) nozarēs, nevis būtiskais darbaspēka pieprasījuma palielinājums uz iekšējo pieprasījumu vērstajās nozarēs, kā tas bija iepriekšējos straujās izaugsmes gados.

2. Galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un reformu virzieni

Straujā ekonomikas lejupslīde Latvijā ir apturēta. Ekonomiskās situācijas uzlabojumu galvenokārt nosaka eksporta apjomu pieaugums un tā saucamo tirgojamo nozaru izaugsme, kas daļēji ļauj kompensēt pagaidām vēl vājo iekšzemes pieprasījumu un uz iekšējo tirgu orientēto pakalpojumu nozaru attīstību.

Lai gan straujās izaugsmes gados izveidojušās ekonomikas disproporcijas krīzes laikā ir mazinājušās, tomēr joprojām, saglabājoties gan valsts, gan privātā sektora (mājsaimniecību un uzņēmumu) budžetu nesabalansētībai, turpinās tā saucamais bilances posteņu līdzsvarošanas process (*balance sheet effect*). Sabiedriskā sektora finansiālās stabilitātes risks ir demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās, jo, saskaņā ar prognozēm, Latvijas iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā līdz 2020.gadam samazināsies.

Lai stabilizētu privātā un sabiedriskā sektora finansiālo stāvokli, ir nepieciešams palielināt ekonomikas konkurētspēju, kas ir būtisks priekšnoteikums ekonomikas ilgtspējīgas izaugsmes nodrošināšanai.

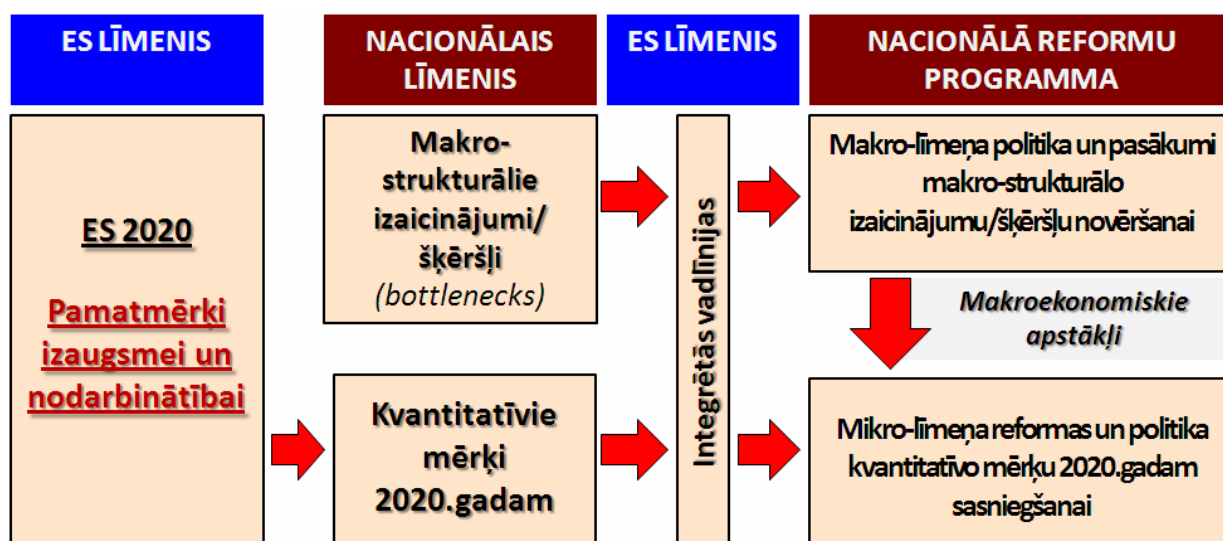
Galvenie **Latvijas makro-strukturālie izaicinājumi/šķēršļi (bottlenecks)** izaugsmei un nodarbinātībai ir:

- pārmērīgā budžeta deficīta samazināšana;
- labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības;
- sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicinot tirgojamo nozaru attīstību un ceļot produktivitāti;
- strukturālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana ar mērķi atbalstīt produktīvās investīcijas.

Īstenotā makroekonomiskā politika makro-strukturālo izaicinājumu (šķēršļu) pārvēršanai veidos nepieciešamos priekšnosacījumus un labvēlīgu vidi mikroekonomikas līmeņa reformām – NRP neteikto mērķu sasniegšanai (skatīt 3.nodaļu).

1.attēls

ES un nacionālais līmenis ES 2020 stratēģijas īstenošanā

Izstrādājot *Latvijas Konverģences programmu*, kā galvenais pamatojums struktūrpolitikas pasākumu budžeta izdevumu struktūras un kopapjoma noteikšanai būs NRP mikro- un makro-līmeņa politikas pasākumu kopums.

2.1. Pārmērīgā budžeta deficīta samazināšana

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās ir būtiski ietekmējusi Latvijas fiskālo stāvokli – vispārējās valdības sektora budžeta deficīts 2008.gadā sasniedza 4,2% no IKP, bet 2009.gadā –10,2% no IKP.

Latvijā ir veikti ievērojami budžeta konsolidācijas pasākumi, īstenojot kumulatīvo fiskālo korekciju 2009.-2010.gadā 10,5% apjomā no IKP (virs 9,5%, ņemot vērā nepieciešamību atmaksāt ieturētās pensijas)⁹, t.sk., gan samazinot izdevumus, gan palielinot ieņēmumus. Ir uzsāktas reformas valsts institucionālās struktūras optimizēšanai – likvidēti īpašu uzdevumu ministru sekretariāti, par 50% samazināts valsts aģentūru skaits, kā arī veikti ietaupījumi atbalsta funkciju jomā, veicot to centralizāciju.

Latvijas 2011.gada fiskālās politikas mērķis ir, lai deficīts nepārsniegtu 6% no IKP, bet 2012.gadā deficīts būtu zem 3% no IKP atbilstoši EKS 95 metodoloģijai (tas saskan ar Latvijas pausto apņemšanos, noslēdzot Saprašanās memorandu ar ES un parakstot Nodomu vēstuli ar SVF). Tas palīdzēs Latvijai atgūt uzticību starptautiskajos finanšu tirgos, novērst tālāko valdības parāda pieaugumu un veicinās Māstrihtas kritēriju izpildi, lai 2014.gada 1.janvārī Latvija varētu ieviest ES vienoto valūtu – eiro.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi, lai nodrošinātu 2011. un 2012.gadā nepieciešamo fiskālo konsolidāciju:

- *valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, ņemot vērā valsts prioritātes, mērķus un uzdevumus:*
 - tiek veiktas reformas valsts pārvaldē, veicot valsts budžeta finansēto funkciju pārskatīšanu. Tādu funkciju un pakalpojumu pilnīga izslēgšana, kuru neveikšana rada iespējami zemākus sociālos un ekonomiskos riskus, kā arī valsts pārvaldei netipisko pakalpojumu un funkciju pilnīga vai daļēja nodošana izpildei privātajam sektoram, ja attiecīgā pakalpojuma vai funkcijas īstenošana ir pamatoti ekonomiski izdevīgāka;
 - fiskālo ierobežojumu kontekstā, kā prioritāri izdevumi, ir uzskatāmi ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda nacionālais līdzfinansējums, jo ES budžeta piešķirtie finanšu līdzekļi ir nozīmīgs resurss ekonomikas izaugsmes veicināšanai. Tāpēc iespēju robežās tiks optimizēts ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda apguves process, ņemot vērā fiskālās telpas iespējas un tirgus un nozaru absorbcijas ierobežojumus, kā arī sabalansējot apguves ātrumu ar kvalitāti;
- *nodokļu un nodevu sistēmas pārskatīšana, pārnesot nodokļu slogu uz jomām ar zemāku izvairīšanās risku:*
 - tiek veidota konkurētspējīga nodokļu sistēma, samazinot nodokļu slogu darbaspēkam un vienkāršojot nodokļu sistēmu, kā arī nodrošinot nodokļu politikas prognozējamību, pārskatot izņēmumu, atvieglojumu un īpašo nodokļu režīmu skaitu, atsakoties no tiem, kuriem ir nepieciešami lieli administrēšanas izdevumi un salīdzinoši zema efektivitāte. Paredzēts samazināt iedzīvotāju ienākuma nodokli, palielināt nekustamā īpašuma nodokļa likmes dzīvojamajām ēkām, vienlaikus nepasliktinot situāciju iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, palielināt ikgadējo transportlīdzekļa nodevu ekskluzīvām, videi nedraudzīgām automašīnām un automašīnām ar lielu dzinēja tilpumu u.tml.
- *ēnu ekonomikas apkarošana:*

⁹ Papildus saprašanās memorands starp Eiropas Savienību un Latvijas Republiku, 2010.gada 22.februāris, http://www.fm.gov.lv/preses_relizes/dok/201002_LV-ES_memoranda_2papildinajums.pdf

- tiek uzlabota uzņēmējdarbības vide, samazinot ar nodokļu normatīvo aktu prasību izpildi saistīto administratīvo slogu, radot labvēlīgus apstākļus pārejai uz oficiālo ekonomiku un atbalstot uzticamos uzņēmējus;
- tiek nodrošināta efektīvāka nodokļu iekasēšana, samazinot ēnu ekonomikas īpatsvaru tautsaimniecībā un veicinot godīgu konkurenci, pārskatot sodu sistēmu, lai padarītu to efektīvāku, un izvērtējot un uzlabojot kontrolējošo iestāžu kapacitāti.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi, lai nodrošinātu budžeta ilgtspējīgumu:

- *fiskālās disciplīnas stiprināšana:*
 - lai nodrošinātu ilgtspējīgas fiskālās politikas veidošanu un nodrošinātu tās precīziskumu, ir izstrādāts *Fiskālās disciplīnas likumprojekts*, kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. Likumprojektā ir nostiprināti fiskālās politikas veidošanas pamatprincipi, instrumenti un fiskālie nosacījumi. Savukārt, lai nodrošinātu šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ievērošanā ilglaicīgu pastāvēšanu, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltai, ir arī sagatavoti grozījumi *Satversmē*. Papildu šiem likumdošanas priekšlikumiem, lai uzlabotu budžeta kvalitāti un tā sasaisti ar plānošanas dokumentiem, Augsta līmeņa darba grupa ir sagatavojusi grozījumus *Likumā par budžetu un finanšu vadību*. Diskusijas par šīm iniciatīvām tika organizētas augsta līmeņa sanāksmēs Saeimā, sadarbojoties Saeimas priekšsēdētāja vadītajai darba grupai ar Finanšu ministriju un Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju;
- *sabiedrisko finanšu ilgtspējas nodrošināšana:*
 - valsts speciālā (sociālā) budžeta atbrīvošana no izmaksām (pabalstiem), kas nav nosegti ar sociālajām iemaksām, turpmāk tos maksājot no valsts pamatbudžeta;
 - pensionēšanās vecuma paaugstināšana (pakāpeniski, sākot no 2016.gada, ik gadu to paaugstinot par pusgadu un 2021.gadā sasniedzot 65 gadus).

2.2. Labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības

Pēc straujā kreditēšanas uzplaukuma ir pieaudzis mājsaimniecību un uzņēmumu parāda līmenis, kas, no vienas puses, rada riskus banku sektoram, un, no otras puses, ierobežo privāto patēriņu un investīcijas, kas ir nepieciešamas izaugsmes veicināšanai. Pastāvošie šķēršļi kreditēšanas atjaunošanai ir saistāmi ar banku augsto problemātisko kredītu līmeni, kredītņēmēju maksāspēju un ienesīgu kredītējamo projektu trūkumu, kas būtiski ierobežo finanšu sektora turpmākās perspektīvas un pelnītspēju.

Finanšu krīzes ietekmē banku kredītportfeļa kvalitāte ievērojami pasliktinājās. Lai gan ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu atlikums 2010.gada septembra beigās sasniedza 19,4% no kopējā banku sektora kredītportfeļa (t.sk. ilgāk par 90 dienām kavēto rezidentu mājsaimniecību kredītu atlikums veidoja 18,1% no kopējā rezidentu mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma), tomēr, kredītu kvalitātei stabilizējoties, šo kredītu atlikums 2010. gada 3.ceturksnī ir sarucis par 2,1% un to ceturksņa pieauguma temps ir samazinājies līdz 0,7% (2010. gada 2.ceturksnī – 4,1%, 2010. gada 1.ceturksnī – 7,5%). Pārstrukturēto kredītu apmērs 2010.gada septembra beigās sasniedza 2,9 mljrd. latu jeb 20% no kopējā banku kredītportfeļa (t.sk. rezidentu mājsaimniecību pārstrukturētie kredīti sasniedza 973 milj. latu jeb 16,7% no rezidentu mājsaimniecību kredītu atlikuma). Palielinās arī tādu kredītu apmērs, kurus nav iespējams restrukturizēt un ir sākts to atgūšanas process, 2010.gada septembra beigās šādu kredītu kopējais atlikums sasniedza 2,2 mljrd. latu jeb 14,8% no kopējā banku kredītportfeļa (t.sk. rezidentu mājsaimniecību atgūšanas procesā esošie kredīti sasniedza 886 milj. latu jeb 15,2% no rezidentu mājsaimniecību kredītu atlikuma). Banku sektora kredītportfelim jau kopš 2009.gada februāra ir tendence samazināties vidēji par 0,6% ik mēnesi. Izsniegto kredītu atlikums, salīdzinot 2010.gada septembri ar 2009.gada septembri,

sarucis par 6,9%. Tomēr bankas nav pārtraukušas kreditēšanu un 2010.gada 3.ceturksnī vien banku sektorā kopumā no jauna izsniegti kredīti vairāk nekā 350 milj. latu apmērā.

Uz vairāku pozitīvu indikatoru fona, kas liecina par tautsaimniecības atkopšanās sākumu, finanšu stabilitātes riski ir mazinājušies un situācija finanšu sektorā kopumā ir stabilizējusies. Bankas ir spējušas absorbēt zaudējumus, palielināt kapitāla pietiekamības līmeni un uzlabot likviditātes rādītājus. Tāpat ir palielinājies latu noguldījumu īpatsvars kopējos noguldījumos, kas liecina par iedzīvotāju uzticības atjaunošanos nacionālajai valūtai un bankām.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi finanšu sektora stabilizēšanai:

- *finanšu sektora uzraudzība:*
 - tiks turpināta finanšu darbības regulējuma tiesiskās bāzes pilnveidošana, ņemot vērā finanšu krīzes cēloņu analīzes rezultātus, ES tiesību aktus un Bāzeles Banku uzraudzības komitejas dokumentus;
 - Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk tekstā – FKTK) turpinās strādāt pastiprinātās uzraudzības režīmā, īpaši pievēršot uzmanību uzkrājumu nedrošiem kredītiem pietiekamībai un problemātisko kredītu restrukturizācijai, kā arī finansējuma riska pārvaldīšanai bankās;
 - tiks pārraudzīta FKTK apstiprinātajās privātpersonām izsniegto hipotekāro aizdevumu restrukturizācijas vadlīnijās noteikto principu piemērošana bankās;
- *sabiedrības informēšana finanšu pakalpojumu jautājumos:*
 - šim mērķim izveidojot īpašu mājas lapu, lai klients, kas izmanto finanšu pakalpojumus, būtu informēts par Latvijas finanšu sistēmu un gūtu izpratni par finanšu riskiem un uzņemto saistību nozīmi;
 - FKTK sadarbībā ar tirgus dalībniekiem, to profesionālajām asociācijām un citām atbildīgajām institūcijām izstrādās finanšu izglītības stratēģiju;
- *atbalsts grūtībās nonākušajām fiziskām personām:*
 - lai veicinātu parādu restrukturizāciju un norakstīšanu, un tādējādi mazinātu privātā sektora slogu, ir veikta virkne grozījumu likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, tai skaitā, ieviests divu gadu pagaidu atbrīvojums no iedzīvotāju ienākuma nodokļa (turpmāk tekstā – IIN) saistībām, kas izriet no fizisko personu parādu norakstīšanas, ja tiek izpildīti noteikti nosacījumi. Ir plānots veikt grozījumus arī likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” piemērošanas noteikumos;
 - ir veikti grozījumi likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, kas atļauj kredītiestādēm, to meitas sabiedrībām un atsevišķiem uzņēmumiem, nepalielinot apliekamo ienākumu, nodot parādu citai personai (cedēt) par patieso tirgus vērtību, kā arī uzņēmuma ienākuma nodokļa maksātājiem pie noteiktiem nosacījumiem veidot uzkrājumus nedrošajiem parādiem (līdz 3 gadiem), uzkrājumu izveidošanas gadā nepalielinot par šo vērtību ar nodokli apliekamo minimumu. Arī turpmāk ir plānots veikt grozījumus likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” piemērošanas noteikumos;
 - 2010.gada 1.novembrī stājās spēkā jaunais *Maksātspējas likums*, padarot personas maksātspējas procesu pieejamāku grūtībās nonākušajām fiziskām personām, t.sk., nodrošinot finanšu sektora stabilizēšanos un privātā sektora parādu apjoma samazināšanos. Ar šo tiek noteiktas vienkāršākas, ātrākas un efektīvākas procedūras;
- *finanšu sektora attīstības stratēģijas veidošana.*
 - lai turpmāk nodrošinātu finanšu sektora attīstības stratēģijas veidošanu, Finanšu ministrija veidos darba grupu un kopīgi ar valdības, FKTK un citām ieinteresētām personām līdz 2011.gada 31.decembrim izstrādās *Finanšu sektora attīstības stratēģiju*. Stratēģijas sagatavošanas mērķis ir nodrošināt stabilu finanšu sektoru, kas atbalsta un veicina ekonomikas ilgtspējīgu attīstību;
 - FKTK sadarbībā ar tirgus dalībniekiem, to profesionālajām asociācijām un citām atbildīgajām institūcijām izstrādās finanšu izglītības stratēģiju.

2.3. Sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicinot tirgojamo nozaru attīstību un ceļot produktivitāti

Kā jau minēts, Latvijas ekonomikas dziļā lejupslīde bija saistīta ar būtiskām iekšējām un ārējām tautsaimniecības disproporcijām un to pastiprināja arī pasaules finanšu krīze. Tie bija Latvijas ekonomikas galvenie riski, kas sevi pilnībā apliecināja krīzes laikā. Strauji apsīkstot ārējām finanšu plūsmām, notika ekonomikas korekcija – maksājumu bilances tekošais konts no izteikti negatīva ir kļuvis pozitīvs, valsts ir piedzīvojusi nozīmīgu cenu un izmaksu samazinājumu. Tas viss notika vienlaicīgi ar apjomīgu kopējo ienākumu samazinājumu un izteiktu bezdarba pieaugumu.

Lai sekmīgi pārietu uz ilgtspējīgu ekonomisko izaugsmi, kas balstītos uz eksporta attīstību, nepieļaujot pārmērīgu disproporciju veidošanos finanšu, produktu un darba tirgos, ir nepieciešams īstenot saskaņotu makroekonomisko un struktūrpolitiku. Šo politiku galvenais virziens ir Latvijas uzņēmēju konkurētspējas uzturēšana atvērtos preču un pakalpojumu tirgos, kā arī zināšanu ietilpīgu produktu ražošanas veicināšana, kas nodrošinās augstāku produktivitāti un lielākus ienākumus nākotnē.

Tautsaimniecības būtisks konkurētspējas nosacījums ir mērena un kontrolējama cenu un algu dinamika. Kopš 2008.gada beigām produkcijas vienības darbaspēka izmaksas apstrādes rūpniecībā samazinājušās par 21%, ko noteica gan nominālās algas samazinājums par 10%, gan arī uzņēmējdarbības optimizācija. Tā rezultātā konkurētspēja uzlabojas, un to apliecina Latvijas eksporta tirgus daļu palielināšanās.

Pēc gandrīz gadu ilgstošās deflācijas 2010.gadā patēriņa cenas ir atsākušas palielināties. To nosaka galvenokārt divi ārēji faktori: energoresursu un neapstrādātās pārtikas cenu kāpums. Līdzīgi kā Latvijā šie divi faktori ietekmē kopējās cenu izmaiņas arī citās valstīs - tajā skaitā Latvijas tirdzniecības partnervalstīs. Tātad kopumā šo cenu kāpums nepasliktina Latvijas konkurētspēju pret pārējām Eiropas valstīm. Savukārt pakalpojumu cenas turpināja vēl nedaudz pazemināties līdz pat jūnijam. Pašlaik tās ir palikušas nemainīgas.

Pastāvot pašreizējām tendencēm, kur galvenais izaugsmes dzinulis ir uz eksportu orientēto sektoru attīstība un iekšējā patēriņa dinamika ir atkarīga no eksporta iespēju paplašināšanās, neveidojas papildus spiediens uz cenām, un to izmaiņas Latvijā ir gaidāmas līdzīgas kā visā ES.

Lai veicinātu uzņēmēju konkurētspēju atvērtos produktu tirgos bez izmaksu konkurētspējas svarīgi ir arī struktūrpolitikas pasākumi, kas atbalsta eksporta iespēju paplašināšanu un veicina produktivitāti, lai nodrošinātu straujāku izaugsmi. Latvijas apstrādes rūpniecība raksturojas ar ļoti zemu produktivitāti (nozares pievienotā vērtība uz vienu strādājošo). ES dalībvalstu vidējais līmenis ir 4 reizes augstāks nekā Latvijā.

Atbilstošie struktūrpolitikas pasākumi nepieciešami ne tikai produktu tirgos, bet arī finanšu (skatīt 2.2.sadaļu) un darba tirgos (skatīt 2.4.sadaļu).

Produktu tirgu politikas virzieni un pasākumi līdztekus uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumiem (skatīt 2.5. sadaļu), lai veicinātu Latvijas eksportu/konkurētspēju:

- *ārvalstu tiešo investīciju piesaistīšana uz eksportu orientētām nozarēm, it īpaši nozarēm ar augstu pievienoto vērtību, kā arī infrastruktūras projektiem:*
 - tiks izstrādāta ārvalstu investoru piesaistīšanas stratēģija un pakete, kura tiks realizēta sadarbībā ar *Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomi*;
- *ārējo tirgu apgūšanas atbalsts:*
 - atbalsta pasākumu īstenošana, kas ietver konsultācijas un apmācības, atbalstu dalībai starptautiskās izstādēs, Latvijas diplomātisko un ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbību u.tml.;
- *inovācijas veicināšana:*

- valsts zinātniskā potenciāla paaugstināšana, veicot valsts zinātnisko institūciju konsolidāciju un stiprināšanu, un novirzot finansējumu prioritāri noteiktos zinātnes virzienos;
- atbalsts kompetences centru izveidei un attīstībai, lai stiprinātu privātā sektora pētniecības kapacitāti un izveidotu ilgtermiņa uzņēmumu un zinātnieku sadarbības platformu;
- atbalsts tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbībai augstskolās, lai sekmētu pētniecības rezultātu komercializāciju, jaunradītā rūpnieciskā īpašuma aizsardzību un pielietošanu;
- atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei un ieviešanai ražošanā, sniedzot finansiālu atbalstu komersantiem sākotnējiem ieguldījumiem jaunu produktu tehnoloģiju ieviešanai ražošanā, galvenokārt apstrādes rūpniecības nozaru uzņēmumiem;
- sēklas un uzsākšanas kapitāla fonda izmantošana agrīnas stadijas finansējumam inovatīviem mikro, mazajiem un vidējiem tehnoloģiju uzņēmumiem ar starptautisku izaugsmes potenciālu;
- *kvalitatīvas un konkurētspējīgas loģistikas un tranzītpakalpojumu infrastruktūras nodrošināšana:*
 - dzelzceļa, gaisa, ostu un autoceļu infrastruktūras rekonstrukcija un uzlabošana, katrā no transporta veidiem veicot ieguldījumus infrastruktūras sakārtošanai un modernizācijai, paaugstinot ne tikai tās kapacitāti, bet būtiski uzlabojot kvalitāti, kā arī palielinot satiksmes drošību;
 - starptautiskās kravu loģistikas un ostu informācijas sistēmas izveide, lai veicinātu elektroniskās informācijas un elektronisko dokumentu apmaiņas procesu kravu transportēšanas procesā, kā arī mazinātu administratīvos šķēršļus.

2.4. Strukturālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām

Darba meklētāju īpatsvars Latvijā ir viens no augstākajiem ES. 2009.gadā vidējais darba meklētāju īpatsvars Latvijā bija 16,9%, un tas bija divas reizes augstāks nekā iepriekšējā gadā.

Ir mainījusies bezdarbnieku struktūra – būtiski ir pieaudzis ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars reģistrēto bezdarbnieku kopskaitā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem: no 11% 2008.gada beigās līdz 27,3% 2010.gada jūlija beigās. Ilgstošais strukturālais bezdarbs var negatīvi ietekmēt darbaspēka prasmes un motivāciju integrēties darba tirgū.

2010.gada vidū situācija darba tirgū ir sākusi stabilizēties. Tomēr darbaspēka pieprasījuma pieaugums turpmākos gados būs ļoti mērens, jo savu ieguldījumu izaugsmē dos arī produktivitātes kāpums. 2008.gada nodarbinātības līmenis varētu būt sasniegts tikai pēc 2015.gada.

Turpmākajos gados Latvijai ir jārēķinās ar diezgan augstu bezdarba līmeni un relatīvi augsta var būt arī strukturālā bezdarba daļa. Tas saistīts galvenokārt ar augsto ilgstošo bezdarbnieku skaitu pašlaik un strukturālām pārmaiņām Latvijas ekonomikā turpmākos gados, ko nosaka izaugsmes paradigmas maiņa. Situācijas uzlabošanai būs nepieciešami papildu ieguldījumi bezdarbnieku apmācībās kvalifikācijas pilnveidošanai un citāda veida aktivizācijas pasākumos, tajā skaitā veidojot ciešāku sasaisti ar sociālajiem pakalpojumiem, lai izvairītos no ekonomiskās aktivitātes samazinājuma un mazinātu strukturālā bezdarba riskus.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi strukturālā bezdarba mazināšanai:

- *mūžizglītības sistēmas uzlabošana:*

- piedāvāt elastīgas profesionālās izglītības programmas atbilstoši īstermiņa darba tirgus pieprasījumam un nodrošināt profesionālajā sākotnējā izglītībā iespēju vienas izglītības programmas ietvaros iegūt vairākas profesionālās kvalifikācijas;
- izveidot nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūru un ieviest kredītpunktu sistēmu kopējai mācību vienību (zināšanu, prasmju un kompetenču) novērtēšanai, uzkrāšanai un pārņemšanai;
- nodrošināt ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanu;
- paaugstināt iesaistīto pedagogu un prakses vadītāju kompetenci vispārējā izglītībā, sākotnējā profesionālajā izglītībā un profesionālajā tālākizglītībā, nodrošinot prasmju atjaunošanu, īpaši saistībā ar modernizēto izglītības saturu, inovācijām un zināšanām balstītu ekonomiku, paaugstinot darbaspēka konkurētspēju;
- nodrošināt vidusskolu absolventiem iespēju iegūt 2. un 3. profesionālās kvalifikācijas līmenim atbilstošu profesionālo kvalifikāciju;
- *aktīvo nodarbinātības pasākumu pilnveidošana (skatīt arī 3.1. sadaļu):*
 - īstenot aktīvās darba tirgus politikas pasākumu (turpmāk tekstā – ADTP) regulāru izvērtēšanu, lai uzlabotu un pilnveidotu ADTP, sadarbības ar darba devējiem veicināšanu darba tirgus vajadzību savlaicīgai noteikšanai;
 - uzlabot bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu sniegto pakalpojumu sistēmu (piemēram, 2011.gadā tiks ieviesta kuponu sistēma apmācību programmu organizēšanā u.c.);
 - uzlabot ADTP visnelabvēlīgākā situācijā esošajām mērķa grupām (piemēram, jauniešiem, ilgstošajiem bezdarbniekiem u.c.);
- *strukturālas izmaiņas profesionālajā izglītībā:*
 - īstenot profesionālo izglītības iestāžu tīkla optimizāciju un diferenciaciju;
 - nodrošināt mācību aprīkojuma modernizāciju un infrastruktūras uzlabošanu profesionālās izglītības programmu īstenošanai;
 - veicināt profesionālo koledžu attīstību, nodrošināt mācību aprīkojuma modernizāciju un infrastruktūras uzlabošanu, ar mērķi nodrošināt darba tirgum nepieciešamo vidējās profesionālās kvalifikācijas speciālistu sagatavošanu;
- *augstākās izglītības modernizācija:*
 - lai nodrošinātu zināšanu ekonomikai nepieciešamo zināšanu un cilvēkresursu bāzi, pilnveidot augstākās izglītības finansēšanas sistēmu, ieviešot uz rezultatīvajiem rādītājiem orientētu augstākās izglītības un zinātnes finansēšanas modeli ar mērķi nodrošināt augstākās izglītības un zinātnes resursu konsolidāciju un to efektīvu izmantošanu, saglabājot pieejamību;
 - pilnveidot studiju programmu kvalitāti un uzlabot to konkurētspēju, veicot studiju programmu kvalitātes, resursu pietiekamības un ilgtspējas starptautisku izvērtēšanu, izmantojot atbilstoši izstrādātu metodiku;
- *jauniešu nodarbinātības veicināšana:*
 - uzlabot jauniešu ienākšanu darba tirgū, veicot integrētus pasākumus, kas ietver norādījumus, ieteikumus, mācekļa darbu, stažēšanos vai citu darba pieredzi (skatīt arī 3.1.sadaļu) ;
 - veicināt skolu nepabeigušo skolēnu mācību atsākšanu, nodrošinot atvieglotas zināšanu līmeņa noteikšanas un mācību atsākšanas procedūras (skatīt arī 3.3. un 3.4.sadaļu).

2.5. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana ar mērķi atbalstīt produktīvās investīcijas

Globālā finanšu krīze ir negatīvi ietekmējusi investēšanas procesu Latvijā. Pēdējo divu gadu laikā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā samazinājās gandrīz divas reizes. 2009.gadā

investīciju apjomi veidoja 21,5% no IKP (2007.gadā – 33,7%). Vāja investīciju dinamika saglabājās arī 2010.gadā. 2010.gada 1.pusgadā investīciju apjomi bija gandrīz uz pusi mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Kopš 2008.gada ir samazinājušās arī ārvalstu investoru aktivitātes Latvijā. 2009.gadā tiešo ārvalstu investīciju plūsmas Latvijas ekonomikā bija par 94% mazākas nekā pirms gada un veidoja tikai 0,3% no IKP.

Investēšanas procesu vājināšanās galvenie iemesli ir uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās krīzes laikā un finansēšanās iespēju sašaurināšanās, zems iekšējā un ārējā pieprasījuma, kā arī ražošanas jaudu noslodzes līmenis, nākotnes nenoteiktība. Nozīmīgs investīcijas ierobežojošais faktors ir finanšu resursu ierobežotā pieejamība. Līdz ar ekonomisko krīzi ir samazinājies banku sektora kredītportfelis, ievērojami ir samazinājušies izsniegto kredītu atlikumi un strauja kredītēšanas atjaunošanās tuvākajā laikā nav sagaidāma. Pašreizējos apstākļos viens no galvenajiem uzņēmējdarbības atbalsta instrumentiem ir ES fondi, tādēļ ir nepieciešams paātrināt to apguvi.

Uzņēmējdarbības un investīciju aktivitātes palielināšanai esošajos apstākļos ir izšķiroša nozīme. Pasaules Bankas *Doing Business 2011*¹⁰ indeksā Latvija ieņem 24.vietu starp 183 aplūkotajām valstīm, pakāpjoties par trīs vietām kopējā novērtējumā salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu. Tomēr vēl arvien īpašuma reģistrēšana, būvniecības atļauju saņemšana, uzņēmējdarbības izbeigšana, nodokļu maksāšana, uzņēmējdarbības uzsākšana ir tās jomas, kurās nepieciešams turpināt reformas, lai Latvijas uzņēmējdarbības vide kļūtu pievilcīga gan vietējiem uzņēmējiem, gan ārvalstu investoriem.

Vienlaikus uzņēmējdarbības attīstības un investīciju piesaistes veiksmē ir atkarīga no pašvaldības investīciju un uzņēmumu piesaistes kapacitātes, sniedzot skaidru redzējumu par teritorijas attīstību un radot atbilstošu infrastruktūru.

Galvenie politikas virzieni un pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai:

- *administratīvo šķēršļu mazināšana:*
 - izstrādāts un īstenots ikgadējais *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas plāns*, paredzot administratīvo procedūru vienkāršošanu, administratīvo izmaksu un sloga samazinājumu un e-pakalpojumu ieviešanu saimnieciskās darbības veicējiem tādās jomās, kā uzņēmējdarbības uzsākšana, nodokļu administrēšana, ārējā tirdzniecība, nekustamā īpašuma reģistrēšana, maksātspējas process, būvniecības regulējuma pilnveidošana u.c.;
 - ieviests jaunais *Maksātspējas likums* (skatīt 2.2.sadaļu);
 - izstrādāts un ieviests vienas pieturas aģentūras (turpmāk tekstā – VPA) princips (t.sk. virtuālais) saskarsmē ar valsts un pašvaldību institūcijām;
- *ES fondu apguves paātrināšana:*
 - pilnveidota ES fondu iepirkumu uzraudzības sistēma, kā arī lēmumu apstrīdēšanas mehānisms pasūtītāja finansēto projektu iepirkumos;
- *uzņēmējdarbību un investīcijas veicinoša nodokļu politika (skatīt 2.1.sadaļu);*
- *uzņēmumu pieeja finanšu resursiem:*
 - izveidota vienota un elastīga finanšu riska kapitāla finansējuma un garantiju atbalsta instrumentu administrēšana un pārvaldīšana;
- *uzņēmējdarbības atbalsts, t.sk., uzņēmējdarbības uzsācēju un mikrouzņēmumu:*
 - īstenota *Mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu koncepcija*, t.sk., attīstīts Biznesa inkubatoru tīkls visos Latvijas reģionos, paplašināts atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai;
 - darbinieku apmācība, veicinot jaunu vadības metožu ieviešanu;
 - atbalsts lauksaimniecībai;
- *digitālā vienotā tirgus ieviešana un IKT attīstība:*

¹⁰ Doing Business 2011 – Making a Difference for Entrepreneurs, The World Bank Group, November 4, 2010: <http://www.doingbusiness.org/reports/doing-business/doing-business-2011>

- platjoslas tīklu pieejamības nodrošināšana;
- nākošās paaudzes tīklu ieviešanas sekmēšana, nodrošināta digitālā uzticība;
- paplašinātas un pilnveidotas IKT praktiķu un e-uzņēmējdarbības prasmes, īpaši mazo un vidējo uzņēmumu (turpmāk tekstā – MVU) izaugsmes, ražīguma un konkurētspējas veicināšanai;
- vispusīgas e-pārvaldes ieviešana;
- *pašvaldību kapacitātes stiprināšana uzņēmumu un investīciju piesaistē:*
 - nodrošināts atbalsts vietējām pašvaldībām to attīstības centru konkurētspējas nostiprināšanai un funkcionālo saišu veidošanai ar tiem pieguļošajām teritorijām, sakārtojot uzņēmējdarbības infrastruktūru, kā arī sekmējot sabiedrisko pakalpojumu pieejamību un iedzīvotāju mobilitāti;
 - paplašinātas pašvaldību iespējas radīt uzņēmējdarbībai/investīcijām labvēlīgu vidi, padarot elastīgākus tiesību aktus, kas nosaka pašvaldību tiesības rīkoties ar savu mantu;
 - mazināti pašvaldību radītie administratīvie šķēršļi uzņēmējdarbībai, t.sk. regulāri nodrošinot pašvaldību radītā administratīvā sloga mērījumus, kā arī attīstot Baltijas valstīs vienotu pašvaldību pakalpojumu telpu uzņēmējiem;
 - paaugstināta teritoriju attīstības plānošanas kapacitāte, iedzīvinot jaunas teritorijas attīstības plānošanas sistēmu, kas ļautu saīsināt teritorijas plānojumu izstrādes termiņus, tādējādi paātrinot investīciju projektu idejas saskaņošanas/īstenošanas laiku, kā arī padarīt efektīvāku ieinteresēto pušu tiesisko interešu aizstāvību;
 - saglabāta un veidota lauku kā kvalitatīvas dzīves un darba telpa, pilnvērtīgi izmantojot daudzveidīgo ekonomiskas attīstības potenciālu.

3. Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020.gadam „ES 2020” stratēģijas kontekstā

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidējā termiņā IKP pieauguma tempus 4–5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020.gadam.

2.tabula.

Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020.gadam „ES 2020” stratēģijas kontekstā

	ES-27		Latvija		
	Fakts	Mērķi	Fakts	Mērķi	
		2020		2020	2030 ¹
Nodarbinātības līmenis (vecuma grupā 20–64 gadi), %	69,1 (2009)	> 75,0	67,1 (2009)	73,0	Jāpalielina darbaspēka līdzdalība un maksimāli jāizmanto viss Latvijā pieejamais cilvēkkapitāls, t.sk. arī gados vecāki cilvēki
Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā (R&D) (% no IKP)	1,9 (2008)	3,0	0,46 (2009)	1,5	> 3
Augstākā izglītība (iedzīvotāju īpatsvars 30-34 gadu vecumā ar augstāko izglītību)	32,3 (2009)	40,0	30,1 (2009)	34,0 ... 36,0	vecumā no 20 līdz 29 gadiem >90 uz 1000 iedzīvotāju
Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvars (vecuma grupā 18–24 gadi, %)	14,4 (2009)	< 10,0	13,9 (2009)	13,4	Jauniešu ar vismaz vidējo izglītību īpatsvars vecumā no 20 līdz 24 gadiem > 90%
Nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars (%) ²	17,0 (2008)	vismaz 20 milj. cilvēku novērst nabadzības vai atstumtības risku ³	26 ⁴ (2008)	21,0 (121 000 cilvēku novērst nabadzības vai atstumtības risku) ⁵	Nabadzības riska indekss < 16
Energoefektivitāte (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš, Mtoe)	1799,29 (2008)	palielināt energoefektivitāti par 20%	4,6 (2008)	iegūt 0,668 Mtoe enerģijas ietaupījumu primāro energoresursu patēriņā vai 0,48%, kas ir Latvijas kopējais devums kopējā ES energoefektivitātes mērķa sasniegšanā	< 150 ⁶
Atjaunojamo energoresursu īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā (%)	10,3 (2008)	palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģijas patēriņā līdz 20%	29,9 (2008)	palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru bruto enerģijas galapatēriņā līdz 40%	> 50
Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas (% pret emisiju apjomu 1990.gadā)	88,7 (2008)	samazināt siltumnīcefekta gāzu (CO ₂) emisijas par 20%, salīdzinot ar 1990.gadu	44,4 (2008)	Ierobežot siltumnīcefekta gāzu emisijas nozarēs ārpus ETS⁷ tā, lai pieaugums nepārsniegtu 17%, salīdzinot ar 2005.gadu	-
			11,9 Mt (2008)	Ierobežot valsts kopējās SEG emisijas, lai 2020.gadā tās nepārsniegtu 12,19 Mt CO₂ ekvivalenta	

¹ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030” noteiktie mērķi.

² Iedzīvotāju īpatsvars (%) zem izraudzītā nabadzības riska sliekšņa – 60% no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju.

³ Skaits izteikts, izmantojot trīs rādītājus - nabadzības riska indekss un/vai materiālā nenodrošinātība un/vai personu īpatsvars bezdarba māsaimniecībās.

⁴ Rādītājs ietver nabadzības riska indeksu un/vai personu īpatsvaru bezdarba māsaimniecībās.

⁵ Skaits izteikts, izmantojot divus rādītājus – nabadzības riska indekss un/vai personu īpatsvars bezdarba māsaimniecībās.

⁶ Šeit ir atspoguļota energointensitāte ekonomikā (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš pret IKP (kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP)) atbilstoši Eurostat metodoloģijai.

⁷ Nozares, kas neietilpst ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ES ETS), piemēram, transports, maza apjoma rūpniecība un enerģētika, lauksaimniecība.

Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020.gadam „ES 2020” stratēģijas kontekstā (turpmāk tekstā – Latvijas kvantitatīvie mērķi) ir noteikti, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas „*Latvija 2030*” mērķus.

Veiksmīga Latvijas kvantitatīvo mērķu sasniegšana ir atkarīga no vairākiem nosacījumiem:

- kopējās tautsaimniecības izaugsmes, kuru pašreiz negatīvi ietekmējusi krīze;
- demogrāfiskās attīstības, kuras ietvaros, saskaņā ar prognozēm, Latvijas iedzīvotāju skaits līdz 2020.gadam darbaspējas vecumā turpinās samazināties;
- Latvijas budžeta iespējām, kuras līdz 2014.gadam būs ļoti ierobežotas, ko nosaka nepieciešamie budžeta konsolidācijas pasākumi;
- iespējamā ES atbalsta, t.sk. ES fondu atbalsta jaunās ES finanšu perspektīvas ietvaros pēc 2013.gada. Te ir īpaši jāmin Kohēzijas politikas atbalsts mazāk attīstīto ES dalībvalstu un reģionu konverģencei, kā arī jautājuma risināšana ES līmenī attiecībā uz līdzvērtīgas konkurences nosacījumu nodrošināšanu visiem ES lauksaimniekiem.

3.1. Nodarbinātības līmeņa mērķis

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu samazināšanos strauji ir audzis bezdarbs, samazinājusies iedzīvotāju nodarbinātība (skatīt 2.4.sadaļu). Būtiski krītoties darbaspēka pieprasījumam, nodarbinātības līmenis 2009.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, samazinājās par 8,7 procentpunktiem un bija 67,1% (vecuma grupā no 20-64 gadiem).

Nodarbinātības līmeni visbūtiskāk ietekmēs kopējā izaugsme un demogrāfiskās attīstības tendences. Vienlaikus, no darba tirgus piedāvājuma puses mērķa sasniegšanai pastāv šādi izaicinājumi:

- nepilnības darbaspēka prasmju un kvalifikācijas paaugstināšanā;
- zemo ienākumu augstais nodokļu slogs;
- emigrācijas pieaugums;
- sliktā iekšējā reģionālā darbaspēka mobilitāte;
- neatbilstoša sociālo pakalpojumu struktūra;
- dzimuma perspektīvas integrēšana pasākumos, kas tiks izstrādāti kvantitatīvā mērķa sasniegšanai.

3.tabula.

Nodarbinātības līmeņa (iedzīvotāji vecumā 20-64 gadi) mērķa sasniegšanas trajektorija

	2008	2009	2010	2015	2020
Iedzīvotāju skaits (20-64)	1400,3	1403,9	1405,3	1390,4	1322,1
Nodarbināto skaits (20-64)	1061,1	941,9	907,5	958,4	965,1
Nodarbinātības līmenis, %	75,8	67,1	64,6	68,9	73,0

Politikas virzieni darbaspēka piedāvājuma uzlabošanai :

- *elastīgi īstenojami un darba tirgus situācijai atbilstoši aktīvie darba tirgus un mūžizglītības politikas pasākumi (skatīt arī 2.4.sadaļu), pilnveidojot ADTP pasākumus un uzsākot jaunus, pakāpeniski pārejot no īstermiņa uz ilgtermiņa ADTP pasākumiem, pilnveidojot sadarbību starp darba meklētājiem un darba devējiem, piedāvājot specifiskus pasākumus visnelabvēlīgākajā situācijā esošajām iedzīvotāju grupām;*

- *darba vietu kvalitātes uzlabošana, darba tirgus tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvā regulējuma pilnveidošana;*
- *darba tirgus vajadzību savlaicīga noteikšana, attīstot darba tirgus prognozēšanas sistēmu un uzlabojot atbilstošos pakalpojumus un dažādojot to sniegšanas formas;*
- *nedeklarētās nodarbinātības mazināšana (skatīt 2.1.sadaļu);*
- *pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības sekmēšana (skatīt 2.5.sadaļu);*
- *sociālās infrastruktūras un aprūpes pakalpojumu uzlabošana un to pieejamības palielināšana (skatīt arī 3.5.sadaļu);*
- *izglītības sistēmas reformas, pilnveidojot izglītības programmas atbilstoši darba tirgus prasībām (skatīt arī 2.4., 3.3. un 3.4.sadaļas).*

Politikas virzieni darbaspēka pieprasījuma veicināšanai:

- *strukturālās reformas preču un pakalpojumu tirgos (skatīt 2.3.sadaļu);*
- *uzņēmējdarbības vides uzlabošana (skatīt 2.5.sadaļu).*

3.2. Ieguldījumu pētniecībā un attīstībā (R&D) palielināšanas mērķis

Latvijā ieguldījumu īpatsvars pētniecībā un attīstībā (turpmāk tekstā – R&D) 2000.gadā bija 0,47% no IKP, bet 2008.gadā tas sasniedza 0,61% no IKP, kas ir viens no zemākajiem valsts un privātā sektora investīciju apjomiem R&D ES. Nepietiekamais finansējuma pieaugums R&D skaidrojams ar nelielu valsts budžeta finansējuma pieaugumu, kā arī niecīgo privātā sektora ieguldījumu pētniecībā, jo Latvijas biznesa struktūru galvenokārt veido mazie un vidējie uzņēmumi, kuriem nav kapacitātes investēt R&D, un vidēji zems augsto tehnoloģiju sektors. Pasliktinoties valsts ekonomiskai situācijai, 2009. un 2010.gadā valsts un privātā sektora investīcijas R&D turpināja mazināties.

Latvijā pastāv šādi izaicinājumi ieguldījuma palielināšanai R&D:

- Latvijas uzņēmumu struktūra, kurā dominē mikro un mazie uzņēmumi, kuriem nav kapacitātes ieguldīt R&D, relatīvi liels īpatsvars zemu un vidēji zemu tehnoloģiju nozarēm;
- pārāk mazs nodarbināto skaits zinātnē un pētniecībā, lai nodrošinātu valsts ekonomiskās stratēģijas īstenošanu un ilgtspējīgu izaugsmi – zinātnieku novecošanās, nepietiekams doktorantu skaits;
- mazattīstīta zinātnes un pētniecības infrastruktūra, nepietiekams moderni aprīkoti laboratoriju skaits tehnoloģiskas ievirzes projektu īstenošanai;
- vājš pētījumu rezultātu komercializācijas potenciāls, vāja sadarbība starp zinātnes un rūpniecības sektoriem.

4.tabula.

Ieguldījumu pētniecībā un attīstībā (R&D) palielināšanas trajektorija

			2008	2009	2010	2015	2020
Kopējais finansējums (milj. lati)	R&D		99,5	59,9	76,3	169,2	331,1
% no IKP			0,6	0,5*	0,6	1,0	1,5

*CSP dati

Politikas virzieni:

- *zinātniskās darbības potenciāla attīstība, konsolidējot valsts zinātniskās institūcijas un stiprinot to infrastruktūru, veicinot cilvēkresursu piesaisti zinātnei un sekmējot zinātnieku konkurētspēju;*

- *pētījumu rezultātu komercializācijas sekmēšana*, atbalstot privātā un pētniecības sektora sadarbību, atbalstot kompetences centrus un tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbību augstskolās, īstenojot praktiskas ievirzes pētījumus valsts pētījumu programmas un tirgus orientēto pētījumu ietvaros;
- *inovatīvu uzņēmumu veidošanās un attīstības veicināšana*, sniedzot atbalstu uzņēmumiem jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei.

3.3. Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvara palielināšanas mērķis

Saskaņā ar *Eurostat* datiem Latvijā iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību 30–34 gadu vecuma grupā 2000.gadā bija 18,6%, 2008.gadā – 27%. Īpatsvara pieaugums nodrošināts, pateicoties iepriekšējos gados pieaugošajam studējošo skaitam (pamatā uz maksas studentu rēķina), kurš stabilizējās pēc 2004.gada. 2009. un 2010.gadā studējošo skaits samazinājās, pasliktinoties iedzīvotāju maksātspējai. Samazinājās studēt gribētāju skaits maksas studijās. Studējošo skaits par valsts budžeta līdzekļiem praktiski nav mainījies un 2010.gadā vērojams pat neliels pieaugums, pateicoties iespējai izmantot ES struktūrfondus studiju finansēšanai arī privātajās augstākās izglītības iestādēs.

Tuvākos 4–5 gadus, saglabājoties zema iedzīvotāju maksātspējai un dzimstības līknei nonākot zemākajā punktā, turpināsies studējošo skaita samazinājums. Pēc 2016.gada studējošo skaits atkal sāks pakāpeniski palielināties un 2020.gadā varētu sasniegt 85–90 tūkstošus.

Savukārt iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību 30–34 gadu vecuma grupā līdz 2016.gadam vēl varētu pieaugt, ņemot vērā iepriekšējo gadu straujo studentu skaita pieaugumu, bet pēc 2016.gada – samazināties. Pieaugums var atsākties pēc 2020.gada.

Latvijā pastāv šādi izaicinājumi (šķēršļi) iedzīvotāju īpatsvara palielināšanai augstākajā izglītībā:

- krīzes rezultātā pazeminājusies cilvēku maksātspēja, kā rezultātā samazinājusies uzņemšana maksas studijās;
- reģionos izvietoto augstākās izglītības iestāžu piedāvātās studiju programmas maz saistītas ar reģiona specifiku un vajadzībām konkrēto teritoriju darba tirgū;
- sasniedzamības problēmas starp reģionālas un novadu nozīmes attīstības centriem un lauku teritorijām, kas daļā valsts teritorijas apgrūtina izglītības pieejamību, nepietiekami attīstīta transporta infrastruktūra un sabiedriskā transporta maršrutu tīkls.

5.tabula.

Augstāko izglītību ieguvušo iedzīvotāju īpatsvara mērķa sasniegšanas trajektorija

	2008	2009	2010	2015	2020
Iedzīvotāju skaits ar augstāko izglītību, vecuma grupā no 30-34 gadiem, tūkst.	42,7	47,3	54,4	64,5	61,1
Iedzīvotāju skaits vecuma grupā 30-34 gadi	158,3	157,2	156,9	168,4	177,9
Īpatsvars, %	27	30,1	35	38	34-36

Politikas virzieni:

- *studiju un zinātniskās darbības kvalitātes uzlabošana*, pilnveidojot studiju programmu kvalitāti, sekmējot augstas kvalitātes maģistru un zinātņu doktoru sagatavošanu;
- *augstākās izglītības institūciju materiāli tehniskās bāzes modernizēšana un resursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšana*, pilnveidojot augstākās izglītības finansēšanas sistēmu un modernizējot infrastruktūru;
- *augstākās izglītības vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšana*, pilnveidojot stipendiju un studiju un studējošo kredītu piešķiršanas mehānismu.

3.4. Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvara samazināšanas mērķis

2008.gadā skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvars vecuma grupā no 18-24 gadiem bija 15,5%, kas bija augstāk nekā vidēji ES (14,9%). Visizplatītākie iemesli, kādēļ tiek pārtrauktas mācības, ir ģimenes sociālekonomiskie apstākļi, motivācijas trūkums un mācīšanās grūtības, vienaudžu ietekme, skolas resursi, nepietiekoša vecāku un skolas sadarbība. 6.tabulā ir atspoguļota skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvara samazināšanas trajektorija.

Latvijā pastāv šādi izaicinājumi, lai samazinātu skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvaru:

- no jauniešiem, kuri ir iestājušies vispārējās vidējās izglītības iestādēs, skolu nepabeidz ap 15%, profesionālās izglītības iestādēs vidēji 13,3%;
- nav iespējas atīt pieaugušo ārpus formālās izglītības iegūtas zināšanas un prasmes un pielīdzināt tās formālās izglītības atestāta vidējās izglītības pakāpes saņemšanai;
- iedzīvotāju emigrācija negatīvi ietekmē skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvara rādītāju;
- nepietiekami attīstīta karjeras izglītības sistēma, kas jauniešiem ļautu noteikt savas spējas un precīzāk izvēlēties labāko tālākās izglītības ceļu pēc pamatzglītības ieguves;
- optimizējot profesionālās izglītības iestāžu tīklu un nodrošinot vispārējās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanu, pastiprināta uzmanība jāvelta, lai reorganizēto izglītības iestāžu izglītojamie pirms laika nepamestu skolu.

6.tabula.

Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvara samazināšanas trajektorija

	2008	2009	2010	2015	2020
Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvars	15,5	13,9	15,2*	14,3	13,4

* Eiropas Komisijas novērtējums

Politikas virzieni:

- *pamata un vidējās izglītības pieejamības nodrošināšana*, vienlaikus veicot precīzu bērnu obligātajā izglītības vecumā uzskaiti un nepieļaujot izglītības iestādes ilgstošu vai sistemātisku neapmeklēšanu bez attaisnojoša iemesla;
- *modernu mācību metožu ieviešana*, veicinot individualizētu pieeju mācību procesam, ieviešot elastīgus mācību modeļus, t.sk. vakarskolās, attīstot tālmācības iespējas pieaugušajiem.

3.5. Nabadzības līmeņa samazināšanas mērķis

Nabadzības riska indekss Latvijā ir palielinājies no 19% 2004.gadā līdz 26% 2008.gadā un ir visaugstākais salīdzinājumā ar pārējām ES dalībvalstīm. Nabadzības riska indekss jeb iedzīvotāju īpatsvars, kuri atradās zem nabadzības riska sliekšņa, palielinājās laikā, kad iedzīvotāju kopējie ienākumi būtiski pieauga, turklāt bezdarba līmenis bija salīdzinoši zems. Tas nozīmē, ka ne visiem iedzīvotājiem ienākumi pieauga vienlīdzīgi un ne visi iedzīvotāji varēja pielāgoties pārmaiņām un izmantot izaugsmes piedāvātās iespējas. 7.tabulā ir atspoguļota nabadzības līmeņa samazināšanas mērķa trajektorija.

Latvijā pastāv šādi augstā nabadzības līmeņa samazināšanas izaicinājumi:

- ienākumu nevienlīdzība t.sk. zemi ienākumi strādājošajiem (strādājošo nabadzības problēma);
- augstais bezdarba līmenis un zemā darbaspēka konkurētspēja (nepietiekamas vai neatbilstošas prasmes, zināšanas, izglītība);

- samazināts sociālais nodrošinājums;
- neapmierinoši sabiedrības veselības rādītāji;
- pastāvošie aizspriedumi un diskriminācija, īpaši darba tirgū;
- nepietiekama dažādu pakalpojumu (t.sk. transporta, mājokļu, sociālo, veselības aprūpes u.c.) pieejamība un neefektīva to struktūra;
- nomales teritoriju atpalcība pakalpojumu nodrošinājuma un iedzīvotāju attīstības iespēju ziņā.

7.tabula.

Nabadzības līmeņa samazināšanas mērķa trajektorija

	2008	2009	2010	2015	2020
Nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars (%)	26	27	27	25	21 (vai novēršot nabadzības risku 121 tūkst. iedzīvotāju)

Politikas virzieni:

- *ienākumu nevienlīdzības samazināšana*, paaugstinot ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamo minimumu un iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma likmi par apgādībā esošām personām;
- *nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu efektīvākas līdzdalības un vienlīdzīgu iespēju darba tirgū veicināšana (skatīt arī 3.1.sadaļu);*
- *visu pakāpju kvalitatīvas izglītības pieejamības veicināšana nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajiem bērniem un jauniešiem (skatīt 3.4. sadaļu);*
- *kvalitatīvu sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu attīstīšana un to pieejamības nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām nodrošināšana, pilnveidojot esošas atbalsta sistēmas un attīstot alternatīvus sociālās aprūpes pakalpojumus reģionos;*
- *diskriminācijas draudu, stereotipu un aizspriedumu mazināšana pret noteiktām iedzīvotāju grupām;*
- *pilsoniskas sabiedrības attīstības veicināšana.*

3.6. Energoefektivitātes palielināšanas mērķis

Kopējo enerģijas galapatēriņu Latvijā nodrošina vietējie enerģijas resursi un primāro resursu plūsmas no Krievijas, NVS valstīm, kā arī Baltijas, ES un citām pasaules valstīm.

Pārveidošanas sektors Latvijā dod tikai 9% no kopējā iekšzemes patēriņa, bet ES tas ir 30%. Latvijas enerģētikas politika paredz importētās elektroenerģijas aizstāšanu ar enerģiju, kas tiks saražota no vietējiem atjaunojamajiem resursiem (no kuriem tikai vēja elektrostaciju un hidroelektrostaciju efektivitāte ir 100%) un importētā fosilā kurināmā. Tas nozīmē, ka pārveidošanas sektora kopējā efektivitāte samazināsies, jo 100% efektīvais elektrības imports tiks aizstāts ar mazāk efektīvu lokālu elektrības ražošanu. Enerģijas ražošana no fosiliem energoresursiem, lai aizstātu importu, radīs papildus SEG emisijas. Tāpēc efektīva enerģijas ražošana un patēriņš ir izaicinājums ne tikai energoefektivitātes, bet arī klimata mērķu sasniegšanas ziņā.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas novērtējumu, atjaunojamo energoresursu izmantošanas rīcības plāna prognožu dokumentu, kā arī ņemot vērā Latvijas apņemšanās Kioto protokola prasību realizēšanā, ir paredzams, ka enerģijas ietaupījumu mērķis 2020.gadā var būt 0,668 Mtoe (kopējais enerģijas ietaupījums gan gala patēriņā, gan pārveidošanas sektorā). Visi ekspertu novērtējumi tika izdarīti, ņemot 2007.gadu par bāzes gadu atbilstoši Eiropas Komisijas prasībām.

Energoefektivitātes palielināšanas mērķa sasniegšanas trajektorija

2016	2020
Enerģijas ietaupījums 0,39 Mtoe	Enerģijas ietaupījums 0,433 Mtoe (bez pārveidošanas sektora) vai 0,668 Mtoe (ieskaitot pārveidošanas sektoru), jeb 0,48% (Latvijas kopējais devums kopējā ES energoefektivitātes mērķa sasniegšanā)

Pirmajā energoefektivitātes rīcības plānā noteikts mērķis līdz 2016.gadam samazināt vidējo īpatnējo siltumenerģijas patēriņu ēkās no pašreizējā 220-250 kWh/m²/gadā uz 195 kWh/m²/gadā, bet līdz 2020.gadam sasniegt vidējo īpatnējo siltumenerģijas patēriņu 150 kWh/m²/gadā. Mērķis ir sasniedzams, ja tiks turpināta daudzdzīvokļu dzīvojamo māju un sabiedriskā sektora ēku renovācijas programma.

Galvenais izaicinājums energoefektivitātes palielināšanas mērķa sasniegšanai ir zemā energoefektivitāte enerģijas izmantošanas galapatēriņā un nepietiekošas sabiedrības iesaistīšanās efektivitātes paaugstināšanas pasākumos un lielā energoefektivitātes potenciāla apgūšana centralizētajā siltumapgādes sistēmā.

Politikas virzieni:

- *finanšu resursu pieejamības nodrošināšana energoefektivitātes pasākumu īstenošanai*, (ražošana, pārvade, gala patēriņš), t.sk., paredzot finansējuma iespējas arī valsts iestāžu ēku energoefektivitātes pasākumiem, kas dod uzturēšanas izdevumu ietaupījumu jau vidējā termiņā;
- *energoefektivitātes palielināšana siltumenerģijas ražošanā*, veicinot ēku energoefektivitāti, īstenojot pasākumus centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai, veicinot SEG emisiju samazināšanu;
- *enerģijas patērētāju informēšana par enerģijas efektivitātes paaugstināšanas un taupīšanas pasākumiem.*

3.7. Atjaunojamo energoresursu īpatsvara palielināšanas mērķis

No atjaunojamiem energoresursiem (turpmāk tekstā – AER) saražotas enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas bruto galapatēriņā, ko nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 23.aprīļa direktīva 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK (turpmāk tekstā – Direktīva 2009/28/EK) Latvijai, salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, ir viens no augstākajiem ES, un 2008.gadā tas bija 29,9% (ES – 10,3%). Latvijā kopš 2007.gada ir izveidota normatīvo aktu bāze, kas radījusi priekšnoteikumus AER izmantošanai gan elektroenerģijas ražošanā, gan arī siltumapgādē.

Lai veicinātu AER izmantošanu, ir izstrādāts likumprojekts „*Atjaunojamās enerģijas likums*” kas paredz šobrīd pastāvošā atbalsta mehānisma nomaiņu. Tiek plānots, ka kopējo cenu atjaunojamās enerģijas ražotājam vairāk vai mazāk noteiks tirgus, ļaujot izmantot tos AER, kas ir nozīmīgāki no valstiskā viedokļa.

Lai izpildītu Direktīvas 2009/28/EK prasības, ir izstrādāts un iesniegts Eiropas Komisijai *Informatīvais ziņojums „Latvijas Republikas Rīcība atjaunojamās enerģijas jomā Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 23.aprīļa Direktīvas 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK ieviešanai līdz 2020.gadam”*, kas ietver jauna tiesiskā regulējuma izstrādes plānošanu atjaunojamās enerģijas jomā.

9.tabulā ir atspoguļota AER palielināšanas mērķa sasniegšanas trajektorija.

Atjaunojamo energoresursu palielināšanas mērķa sasniegšanas trajektorija

	2008	2012	2014	2016	2020
Atjaunojamo energoresursu īpatsvars (%)	29,9	34,1	34,8	35,9	40,00

Latvijas kvantitatīvais mērķis ir palielināt no AER saražotās enerģijas īpatsvaru kopējā bruto enerģijas galapatēriņā līdz 40% 2020.gadā, savukārt atjaunojamās enerģijas īpatsvaram transporta sektorā jāsasniedz vismaz 10% no enerģijas bruto galapatēriņa transportā.

Atbilstoši spēkā esošajos politikas plānošanas dokumentos ietvertajiem pasākumiem, tiek plānots, ka 2020.gadā hidroenerģija sastādīs 57%, elektroenerģija ražota no biomasas 24%, bet vēja enerģija 18% no kopējās elektroenerģijas, kas ražota ar AER palīdzību. AER izmantošana apsildei un dzesēšanai plānots pieaugums no 1020 ktoe 2010.gadā līdz 1396 ktoe 2020.gadā, tas ir par 37%. Centralizētās siltumapgādes daļa kopējā patēriņā pieaugs līdz 18% 2020.gadā. Tiek paredzēts saules kolektoru un siltumsūkņu devuma pieaugums AER izmantošanā. Aprēķināts, ka AER izmantošana transporta sektorā pieaugs no 42 ktoe 2010.gadā līdz 83 ktoe 2020.gadā. Lielāko daļu no AER patēriņa transporta sektorā sastādīs biodegvielu izmantošana autotransportā, bet mazāku daļu dos elektroenerģijas patēriņš autotransportā un dzelzceļā. Tiek paredzēts, ka autotransportā tiks izmantota gan pirmās paaudzes biodegviela, gan otrās paaudzes biodegviela, gan arī biogāze.

Paredzamās attīstības trajektorija attiecībā uz enerģiju no AER apsildē un dzesēšanā, elektroenerģijā un transportā, %

	2005	2010	2015	2020
Apsilde un dzesēšana	42,7	45,3	48,6	53,4
Elektroenerģija	44,9	44,7	51,4	59,8
Transports	0,9	4	4,6	10

Latvijā pastāv šādi izaicinājumi, lai palielinātu no AER saražotas enerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas galapatēriņā:

- straujais enerģijas galapatēriņa pieaugums un jaunu AER projektu lēnā attīstība ir samazinājusi AER daļu;
- stabilas un konsekventas enerģētikas politikas AER jomā izveide, tai skaitā ilgtspējīgu atbalsta mehānismu ieviešana, veicinot Latvijā pieejamā AER potenciāla izmantošanu enerģijas ražošanā, ietverot elektroenerģijas, siltumapgādes/dzesēšanas un transporta sektorus;
- enerģētikas politikas AER jomā un tiesiskās bāzes izveide, ietverot apkārtnes telpiskās plānošanas (*spatial planning*) principus;
- neliela Latvijā ražotu AER izmantojošu tehnoloģiju konkurētspēja;
- pastāvošie aizspriedumi sabiedrībā par tādas enerģijas, kas ražota no AER, konkurētspēju, salīdzinot ar enerģiju, kas ražota, izmantojot fosilos energoresursus.

Politikas virzieni:

- *finanšu resursu pieejamības nodrošināšana atjaunojamās enerģijas ražošanai (t.sk. mājsaimniecībām) un patēriņam, atbalstot energoapgādes nodrošinājumu;*
- *fosilo kurināmo veidu aizvietošanas sekmēšana ar AER;*
- *biodegvielas ražošanas un patēriņa sekmēšana;*
- *AER izmantojošu koģenerācijas staciju attīstība;*
- *energoapgādes sistēmas infrastruktūras uzlabošana, tai skaitā veicinot elektroenerģijas, kas iegūta no AER, iekļaušanu iekšējā elektroenerģijas tirgū.*

3.8. Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju samazināšanas mērķis

Klimata pārmaiņu samazināšanas mērķis (SEG emisiju samazināšanas mērķis) izvirzīts, ņemot vērā Latvijas starptautiskās saistības:

- ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Kioto protokolā noteikto saistību izpilde: 2008.-2012.gadam samazināt SEG emisijas par 8% pret 1990.gadu;
- klimata un enerģētikas tiesību aktu kopumā noteiktās saistības: ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (turpmāk tekstā – ETS) neiekļautajās nozarēs 2013.-2020.gadam SEG emisiju pieaugums ne-ETS nozarēs 2020.gadā nedrīkst pārsniegt +17%, salīdzinot ar 2005.gadu; ETS iekļautajām nozarēm nav valsts individuāla mērķa, noteikts kopīgs ES mērķis -21% pret 2005.gadu.

Latvijas mērķis ir ierobežot valsts kopējās SEG emisijas, lai 2020.gadā tās nepārsniegtu 12,19 Mt CO₂ ekvivalenta. Šis mērķis iekļauj visu augstākminēto starptautisko saistību izpildi. SEG emisiju mērķis neietver mežsaimniecības nozares radītās emisijas un piesaisti.

Prognozētā mērķa sasniegšanas trajektorija paredz, ka līdz 2015.gadam SEG emisijām būs augoša tendence, bet pēc tam valsts kopējās emisijas samazināsies 2013.-2020.g. programmēšanas periodā ieviesto pasākumu ietekmē. Saskaņā ar trajektoriju 2015.gada emisiju ierobežošanas starpmērķis ir 12,4 Mt CO₂ ekvivalenta.

11.tabula.

Latvijas SEG emisiju ierobežošanas prognoze mērķa sasniegšanai

	2008	2009	2010	2015	2020
SEG emisijas, Mt CO ₂ ekvivalenta	11,9	11,9	12,0	12,4	12,2
SEG emisijas ne-ETS nozarēs (% pret 2005.gadu)	8	8	8	13	17

Latvijas emisiju struktūrai ir vairākas īpatnības, kas jāņem vērā, plānojot turpmākos emisiju ierobežošanas pasākumus. Emisijas kvotu tirdzniecības sistēma kā emisiju samazināšanas mehānisms aptver tikai 23% Latvijas SEG emisiju, kas ir otrais mazākais īpatsvars ES. Tas nozīmē, ka Latvijas kopējo emisiju samazināšanā galvenā nozīme ir ne-ETS nozarēm – mazajai enerģētikai un rūpniecībai, transportam, lauksaimniecībai, mājsaimniecībām, atkritumu sektoram. Savukārt minēto ne-ETS nozaru emisiju struktūrā lielāko daļu (62%) rada grūti ietekmējami avoti transportā un lauksaimniecībā. Pārējās ne-ETS nozarēs, kurās nacionāla līmeņa pasākumi parasti ir efektīvi, Latvijā jau tiek izmantoti videi draudzīgi kurināmie – koksne un dabasgāze.

Vienlaikus svarīgs ilgtermiņa konkurētspējas priekšnosacījums ir zema oglekļa ietilpības ražošanas un pakalpojumu attīstība. Pirmkārt, kompleksi risinājumi oglekļa dioksīda emisiju samazināšanai (piemēram, enerģijas patēriņa samazināšana) dod iespēju samazināt ražošanas izmaksas. Otrkārt, fosilās enerģijas komponente izmaksās ilgtermiņā saistīta ar

cenās nenoteiktības risku. Treškārt, papildus iespējas rada produktu eksporta zīmols, kas saistīts ar zaļās enerģijas izmantošanu, videi un klimatam draudzīgu ražošanu.

Latvijas SEG emisiju ierobežošanas mērķa sasniegšanai pastāv šādi izaicinājumi:

- līdz šim emisiju samazināšanas politika bijusi vērsta uz ETS sektoru, bet 2013.-2020.g. periodā Latvijas emisiju mērķu sasniegšanā galvenā loma ir ne-ETS emisiju samazināšanai/ierobežošanai;
- ar pasākumiem ETS neaptvertās nozarēs - centralizētā siltumapgādē, pakalpojumos, rūpniecībā un mājsaimniecībās ir grūti panākt nozīmīgu emisiju samazinājumu. Šajās nozarēs tiek izmantots kurināmais ar zemām SEG emisijām (biomasa un dabasgāze), un šo nozaru īpatsvars kopējās Latvijas ne-ETS emisijās ir mazs – tikai 22%;
- lielāko daļu (62%) ne-ETS emisiju veido transporta un lauksaimniecības nozares, kurās nacionālā līmeņa pasākumi bieži ir mazefektīvi un prasa lielus ieguldījumus infrastruktūrā un autoparka atjaunošanā. Šajās nozarēs emisiju samazināšana lielā mērā atkarīga no pasākumu ieviešanas ES līmenī;
- Latvijā emisiju samazinājuma izmaksas ir vienas no lielākajām ES, tāpēc emisiju samazināšanas pasākumu atbalstam būs nepieciešams nozīmīgs finansējuma apjoms. Vienlaikus privātajam sektoram pieejamais līdzfinansējums būtiski samazinājies salīdzinājumā ar pirmskrīzes periodu;
- AER elektroenerģijas ražošana mazās iekārtās nedod tiešu ieguldījumu ne-ETS emisiju samazināšanā. Ne-ETS emisiju samazinājums var tikt sasniegts tikai no koģenerācijas procesā ražotā siltuma lietderīgas izmantošanas.

Politikas virzieni:

- *ETS darbības nodrošināšana* (normatīvo aktu pieņemšana, ES kopējā reģistra administrēšanas apkalpošana, SEG atļaujas, SEG pārskatu pārbaude, lēmumi iekārtām piešķiramo kvotu daudzumu un tā izmaiņām utt);
- *ne-ETS nozaru emisiju ierobežošana* (prioritārās nozares transports, atkritumu saimniecība, mājsaimniecības, pakalpojumu un rūpniecības mazie uzņēmumi. Iespējams – preventīvi vai jau esošo SEG emisijas avotu samazināšana);
- *pētniecība, inovācijas, sabiedrības informēšana* (zema oglekļa tehnoloģiju izstrāde un ieviešana, izglītības programmas un kampaņas, pētījumu valsts programmas sadaļa);
- *adaptācija klimata pārmaiņām* (iekļaušana citu politiku pasākumos un pašvaldību plānos, apdrošināšanas sistēmas veidošana, pētījumu/datu/prognožu bāzes veidošana, lai pasākumus varētu plānot).